

## קריאה: מה עוד חשוב מעבר לאסטרטגיות ולמיומנויות?

### תקציר

פיתוח יכולת הקריאה של תלמידים מושפע ממכלול גורמים. המגמה הנוכחית היא לבסס את תכניות הלימודים ואת הפרקטיקה של ההוראה על טיפוח הגורמים הקוגניטיביים בלבד. מאחורי "המונופול הקוגניטיבי" על פיתוח הקריאה עומדת מדיניות החינוך הלאומית, ששמה דגש על קידום מודעות פונטית, רהיטות, העשרת אוצר המילים והבנת הנקרא. גם מדיניות של הערכה, המתבססת על מבחנים אחידים, תומכת במגמה הזאת. עם זאת, יש להודות, כי למרות החינוך של האסטרטגיות והמיומנויות הקוגניטיביות עבור פיתוח הקריאה, הן אינן מסבירות באופן מלא את הצלחתם או כישלונם של הקוראים. כותבי המאמר מצביעים על גורמים נוספים, המשפיעים במידה ניכרת על טיפוח הקריאה בקרב ילדים.

### מטה-קוגניציה

מטה-קוגניציה חיונית להצלחת הקריאה, תורמת להבנת הנקרא וללמידה אקדמית. מטה-קוגניציה היא הידע של הלומד על אודות הקוגניציה, מודעות לתהליכי חשיבה וויסות של אסטרטגיות קוגניטיביות. האסטרטגיות המטה-קוגניטיביות כוללות ויסות עצמי וניטור הבנה. אימוץ אסטרטגיות אלה על ידי הקוראים מאפשר להם לפקח על תהליך הקריאה. על מנת לפתח את המיומנויות המטה-קוגניטיביות של קריאה בקרב ילדים על המורה להפנות את תשומת הלב של התלמיד למטרה שלמענה הוא קורא את הטקסט, למשמעות שנבנית על ידי הקריאה ולדרך של זיהוי וטיפול בבעיות המתעוררות בעת הקריאה.

### מעורבות ומוטיבציה

המונח "מעורבות" מתאר את האיכות של השתתפות התלמיד בפעולות הלמידה, כאשר מוטיבציה תומכת במאמץ ובתשומת הלב של התלמיד. סביבה מערבת מסייעת להניע את התלמידים לקריאה ותורמת לקידום הקריאה. קוראים בעלי הנעה משקיעים זמן ומאמץ בקריאה למטרות שונות, כמו קבלת מידע, בניית ידע והנאה אישית. קריאת טקסטים מורכבים או פשטניים מדי עלולה לפגוע בהנעה של הקוראים ובמעורבותם ולסכן את הצלחת התלמידים. פיתוח מעורבות ויצירת הנעה דורשים התייחסות פרטנית לכל ילד ומציאת הטקסטים המתאימים עבורו, זיהוי הבעיות הטכניות שמעכבות את התקדמותו ומשוב חיובי מעצב, המכוון להעלאת הערכה העצמית.

### תפיסות אפיסטמיות

תיאוריה אישית לגבי ידע ותהליך הכרה – מה נחשב לידיע וכיצד הוא מתפתח. תפיסות אפיסטמיות משפיעות על גישת התלמידים ללמידה בכלל ולקריאה בפרט, על הבחירה באסטרטגיות קוגניטיביות ועל העמדה לנוכח הטקסט. כך, קורא שסבור כי טקסט אמור להעביר עובדות מוסכמות כפי שהן ידבק בהבנה מילולית. לעומת זאת, תפיסת הטקסט כמשקף את עמדת המחבר והשקפה מסוימת תקדם אימוץ של אסטרטגיות פרשניות שיפתחו מיומנויות של קריאה ביקורתית. תפיסות אפיסטמיות קשורות לדעות אודות הנכונות, המהימנות ומטרות הטקסט והן משפיעות על הקריאה הביקורתית של התלמידים.

---

התקציר מבוסס על המאמר:

Afflerbach, P., Cho, B. Y., Kim, J. Y., Crassas, M. E. & Doyle, B. (2013). Reading: What else matters besides strategies and skills? *The Reading Teacher*, 66 (6), 440-448.

הצגת טקסטים מגוונים, שמשקפים זוויות ראייה שונות לאותו הנושא, עשויה לפתח את התפיסות האפיסטמיות של התלמידים. יש להפנות את תשומת הלב של תלמידים להקשר שבו נוצר הטקסט, לקולות שנשמעים בו ולקשר המשמעותי שבין הטקסט לבין התלמיד.

### **חוללות עצמית (self-efficacy)**

חוללות עצמית מתייחסת להערכת היכולת העצמית של הלמידה והביצוע על ידי התלמידים והיא ממלאה תפקיד חשוב בפיתוח יכולת קריאה, בהבנת הנקרא ובשימוש באסטרטגיות יעילות. בעלי חוללות עצמית גבוהה יראו בעיות המתעוררות בעת הקריאה כאתגרים ולא כמכשולים. לעומת זאת, בעלי חוללות עצמית נמוכה מפתחים את הנטייה להימנע מאתגרים ולהתמקד בלקויות אישיות. בעלי חוללות עצמית גבוהה מסבירים, בדרך כלל, את כישלונותיהם על ידי מאמץ לא מספיק, זאת בניגוד לבעלי חוללות עצמית נמוכה שמייחסים את כישלונותיהם להיעדר כישרון או אינטליגנציה ואת הצלחותיהם לגורמים חיצוניים, כמו מזל או סיוע מבחוץ. קידום חוללות עצמית כרוך בהעלאת הערכה עצמית וקשור לפיתוח התפיסה האפיסטמית, הרואה את התוצאה כנובעת מהמאמץ ולא מהכישורים המולדים.

מחקרים עדכניים מצביעים על כך, שהתמקדות מסורתית בפיתוח אסטרטגיות ומיומנויות קוגניטיביות אינה מספיקה על מנת להפוך ילדים לקוראים. לשם כך, דרושים שילוב בין הגורמים הקוגניטיביים לגורמים הרגשיים, תשומת-לב לגורמים כמו מטה-קוגניציה, מוטיבציה ומעורבות, תפיסות אפיסטמיות וחוללות עצמית, מתוך הבנה שהגורמים הללו פועלים במכלול ומשפיעים אלה על אלה.